

УДК 37.013.42:316.658.4

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-181-189

Курило Віталій Семенович,

доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, голова вченої ради Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

donluga@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2471-3358>

Савченко Сергій Вікторович,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

savsevik@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4118-6756>

**ОРГАНІЗАЦІЯ СУПРОТИВУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ВПЛИВУ
РОСІЇ НА УКРАЇНУ ЯК НОВА ЗАДАЧА
СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Загальновідомо, що сучасна соціальна педагогіка є провідною галуззю гуманістичної педагогіки, педагогіки діалогу й співробітництва, співдружності й співтворчості з дитиною, учнем, студентом, громадянином.

Пріоритетним завданням соціальної педагогіки як науки є розробка теоретичних, методологічних засад освітніх процесів, що відбивають взаємодію соціальних систем та окремої людини в ході її соціального становлення й соціалізації.

Однак, поряд з теоретичними дослідницькими завданнями соціальна педагогіка вирішує прикладні завдання соціальної підтримки життєдіяльності людини, фізичного й духовно-морального розвитку особистості в конкретному мікросередовищі з метою її повноцінної реалізації. Ці завдання можна сформулювати в такий спосіб:

- культивувати в суспільстві ціннісні орієнтири гуманістичних відносин;
- сприяти розвитку здатностей у реалізації власного життєвого потенціалу окремої людини у взаємодії зі співтовариством людей на всіх рівнях соціуму: мега- (світовому), макро- (державному), мезо- (регіональному) та мікро- (з найближчим оточенням);
- підтримувати вільний вибір людиною свого ставлення до світу й до себе;

- упроваджувати в практику соціально-педагогічні технології з підтримки особистості, що перебуває в несприятливих умовах життєдіяльності.

Виходячи з цих позицій, завдання науки про соціальне становлення особистості не можуть бути вирішені до ступеня абсолютної вичерпаності. Соціальна педагогіка як наука на всіх етапах розвитку суспільства повинна вивчати закономірності й розробляти нові, більш досконалі моделі соціального виховання й інноваційні організаційні форми установ і служб, аналізувати соціально-педагогічний досвід, шукати ефективні шляхи й засоби впровадження наукових відкриттів, прогнозувати варіанти трансформації соціальних інститутів, сприяти позитивній зміні соціальних відносин.

У контексті сучасної ситуації, у якій опинилася Україна, вважаємо, що однією з нових задач соціальної педагогіки є організація супротиву інформаційній війні, розв'язаній Російською Федерацією (РФ) проти України.

Інформаційну війну ми розглядаємо як один з нових віктимогенних чинників, що став причиною віктимізації значної частини населення, зокрема молоді, перетворивши її в жертву несприятливих умов соціалізації. У попередніх працях нами вже було розкрито особливості соціалізації особистості в умовах військового та інформаційно-психологічного впливу на сході України (Курило, Савченко & Караман, 2018). Розвиток самої ж соціальної педагогіки як науки і практики, віктимології як її галузі, що досліджує різні категорії людей – реальних чи потенційних жертв несприятливих умов соціалізації, ми пов'язуємо з іменами таких учених, як О. Безпалько, І. Васильківська, О. Вдовиченко, І. Зверева, К. Ігошев, І. Козубовська, Г. Лактіонова, А. Лігоцький, А. Міллер, Л. Міщик, А. Мудрик, В. Оржеховська, С. Савченко, М. Фіцула, С. Харченко та ін.

З початком російської агресії інформаційна війна як інструмент широкомасштабного оперування здоровим глуздом населення, впливу на свідомість суб'єктів з метою отримання переваги над супротивником стала предметом дослідження сучасних українських науковців, серед яких: Ю. Бабенко, В. Богуш, Л. Будагьянц, В. Вінтоняк, І. Воробйова, К. Гринько, В. Гурковський, А. Дубина, О. Караман, І. Костюк, В. Курило, Н. Марута, М. Маркова, В. Осьодло, В. Панченко, В. Петрик, С. Савченко, О. Саєнко, В. Толубко, В. Третьякова, П. Шевчук, П. Шпиґа та ін.

Незважаючи на сплеск досліджень, предметом яких стала інформаційна війна, у різних галузях знань – воєнної науки, історії, філософії, соціології, політології, права, економіки, психології, журналістики, інформаційних технологій – найменш дослідженим цей феномен виявився в педагогічній науці, зокрема соціальній педагогіці, що вивчає розвиток й формування особистості у взаємодії з соціальним середовищем. Учені різних галузей знань, наведені вище, розкривають

сутність, чинники, механізми руйнівного впливу інформації на особистість людини, проте не дослідженим залишається питання організації супротиву інформаційному впливу з метою забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави. Тут ми маємо поодинокі дослідження, що лише актуалізують цю складну проблему.

Тому *метою* статті стало розкриття сутності та механізмів організації супротиву інформаційному впливу Росії на Україну як нової задачі сучасної соціальної педагогіки.

Провідними *методами* теоретичного дослідження в межах статті стали: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, історичний та логічний методи.

Розкриваючи мету статті, передусім нагадаємо, що навесні 2014 року Україна відчула на собі справжню військову агресію Росії, унаслідок якої, грубо попираючи міжнародне право та двосторонні договори про дружбу та співпрацю, РФ спочатку анексувала територію Автономної Республіки Крим, а потім тимчасово окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей України.

Проте тут необхідно зазначити, що інформаційний вплив чи навіть інформаційно-психологічна війна Росії проти України має більш тривалу історію. Вона, по суті, почалася ще у 1991 році, з моменту проголошення незалежності України, й триває до сьогодні, щодня лише посилюючись. Отже, можна вважати, що Україна потерпає від інформаційного впливу з боку РФ вже майже 30 років поспіль.

На жаль, протягом тривалого часу ані керівництво нашої держави, ані політологи, ані педагоги не вважали цей постійний брутальний інформаційний вплив реальною загрозою для України, аж до того часу, коли втрата суверенітету та територіальної цілісності нашої країни стала реальністю.

На підставі аналізу низки наукових праць (Ю. Бабенко, В. Гуровський, А. Дубина, Н. Марута, М. Маркова, Д. Прокоф'єв та ін.) можемо зазначити, що інформаційне протиборство є суперництвом соціальних систем в інформаційно-психологічній сфері з метою посилення впливу на ті або інші сфери соціальних відносин і встановлення контролю над джерелами стратегічних ресурсів, у результаті якого одні учасники суперництва одержують переваги, необхідні їм для подальшого розвитку, а інші їх втрачають.

Під інформаційним протиборством учені розуміють боротьбу в інформаційній сфері, яка передбачає комплексний деструктивний вплив на інформацію, інформаційні системи й інформаційну інфраструктуру протиборчої сторони з одночасним захистом власної інформації, інформаційних систем і інформаційної інфраструктури від подібного впливу. Кінцевою метою інформаційного протиборства є завоювання й утримання інформаційної переваги над протиборчою стороною.

Об'єктом інформаційного протиборства є будь-який об'єкт, щодо якого можливе здійснення інформаційного впливу (у тому числі –

застосування інформаційної зброї) або іншого впливу (силового, політичного, економічного тощо), результатом якого буде модифікація його властивостей як інформаційної системи. Об'єктом інформаційного протиборства може стати будь-який компонент або сегмент інформаційно-психологічного простору, у тому числі – наступні види: масова й індивідуальна свідомість громадян; соціально-політичні системи й процеси; інформаційна інфраструктура; інформаційні й психологічні ресурси.

До суб'єктів інформаційного протиборства дослідники відносять: держави, їх союзи й коаліції; міжнародні організації; недержавні незаконні (у тому числі – незаконні міжнародні) збройні формування й організації терористичної, екстремістської, радикальної політичної, радикальної релігійної спрямованості; транснаціональні корпорації; віртуальні соціальні співтовариства; медіа-корпорації (контролюючі засоби масової інформації й масової комунікації); віртуальні коаліції (Гурковський, 2016; Дубина, 2011; Марута & Маркова, 2015; Толубко, 2003).

Беззаперечним є той факт, що в сучасному інформаційному протиборстві в якості засобів активно використовуються можливості інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет. Найбільш результативним засобом інформаційно-психологічного протиборства в Інтернеті є соціальні мережі. Їхні можливості активно вивчаються військовими теоретиками. Особливості інформаційно-психологічного впливу в соціальних мережах полягають у тому, що у віртуальних співтовариствах розміщується інформація, що представляє собою сукупність суб'єктивних думок осіб, що є свого роду «лідерами суспільної думки».

Отже, в умовах, що склалися, новою задачею сучасної соціальної педагогіки стає організація супротиву інформаційному впливу Росії на Україну, а у більш широкому контексті – організація інформаційної безпеки української молоді та українського суспільства в цілому.

Інформаційна безпека – це здатність держави захистити всі сфери суспільного життя, свідомість і психіку громадян від негативного інформаційного впливу, забезпечити суб'єктів політичної діяльності даними для успішної модернізації суспільства, не допустити витоку закритою, суспільно важливої інформації й зберегти постійну готовність до інформаційного протиборства усередині країни й на світовій арені, сприяти досягненню соціальної стабільності й злагоди у суспільстві. Необхідно враховувати важливість та можливості використання інформаційно-політичних технологій, тому що з їхньою допомогою можна створювати висококультурний у політичному змісті, активний, свідомий соціум, або ж поширювати чужі для народу ідеологію, цінності тощо (Курило, Савченко & Караман, 2018; Толубко, 2003).

Перед освітніми закладами різних рівнів постає завдання організації цілеспрямованого, комплексного освітнього процесу,

спрямованого на формування у молоді почуття любові до Батьківщини, її історії, культури, рідної мови, традицій, обрядів і звичаїв, формування патріотичних переконань та поведінки щодо морально-психологічної готовності розбудувати й захищати Батьківщину, своїми діями сприяти її зміцненню й процвітання, зростанню авторитету на міжнародній арені.

Не менш важливим завданням освіти в сьогоденні умовах інформаційної війни РФ проти української молоді є створення простору для розвитку інформаційної культури особистості, яка сприяє формуванню самостійного мислення, відчуття нового, уміння відслідковувати зміни та реагувати на них, приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, що можливо лише за умов повного інформування людини. При такому підході у молоді повинна складатися свідомо мотивована на постійне розширення професійного та загальнокультурного світогляду, а також уявлення про відкритість системи знань, які набуваються у закладах освіти, переконання у тому, що основу міцності та надійності знань дає лише безперервний процес пошуку та споживання інформації, її критична обробка протягом всього життя.

Наголошуємо, що будь-який супротив ідеологічним, психологічним та інформаційним впливам не може будуватися лише (як мінімум, у першу чергу) на встановленні обмежень або повної заборони доступу молоді до інформаційних джерел. Такі обмеження й заборони можуть викликати лише зворотній ефект: пошук шляхів їх подолання. Зрозуміло, що мова не йде про те, що в українському телеєфірі можуть вільно транслюватися російські телеканали, а в інформаційному просторі України можуть безперешкодно друкуватися й розповсюджуватися російські газети та журнали, теренами нашої країни можуть спокійно гастролювати російські театри та співаки. Усе, що порушує закони України та використовується в якості елементів інформаційної війни РФ проти нашої країни та її громадян, повинне бути заборонено відповідно до вимог чинного законодавства. Але головне завдання держави в умовах інформаційної війни, на наш погляд, повинне полягати не стільки у встановленні перешкод у доступі до небажаних інформаційних ресурсів, скільки у створенні власних, ефективних україномовних й, найголовніше, україноментальних інформаційних продуктів, новітніх за своєю сутністю та за своїми формами, відповідаючи вимогам сучасного світу.

Основними шляхами організації супротиву інформаційному впливу РФ на українське суспільство в контексті нової задачі сучасної соціальної педагогіки повинні стати: а) об'єктивне інформування суспільства; б) генерація об'єктивного інформаційного поля й суспільної думки; в) освіта, виховання й формування світорозуміння громадян України; г) просування аксіологічних норм та ідеологічних установок української держави; д) створення семантичних імперативів й огорожувальних бар'єрів від інформаційної агресії супротивника.

Отже, узагальнюючи поданий вище матеріал, зазначимо, що інформаційна війна, розв'язана РФ проти України, стала поштовхом для виділення нового напрямку досліджень щодо інформаційно-психологічного впливу на особистість, державу і суспільство в різних галузях знань, зокрема в соціально-педагогічній науці. Проте, недослідженим залишається питання організації супротиву інформаційному впливу як необхідної умови забезпечення інформаційної безпеки держави, суспільства й особистості. У зв'язку з цим виникає потреба в розвитку теорії і практики соціальної педагогіки шляхом виділення нового напрямку досліджень, пов'язаного з науковим обґрунтуванням сутності та механізмів організації супротиву інформаційному впливу на особистість, суспільство і державу.

Встановлено, що сутністю інформаційного супротиву є створення на рівні держави, суспільства й особистості системи захисту від негативного впливу інформації, яка передбачає, з одного боку, комплексний деструктивний вплив на інформацію та інформаційну інфраструктуру протиборчої сторони, а з іншої, захист власної інформації та інформаційної інфраструктури від зовнішнього деструктивного впливу; створення якісного вітчизняного інформаційного контенту та медіапродукту. Метою і результатом інформаційного супротиву є завоювання й утримання інформаційної переваги над протиборчою стороною.

Сутністю супротиву інформаційному впливу як нового напрямку соціально-педагогічної науки є створення умов для забезпечення успішної соціалізації та інформаційної безпеки особистості, передусім молоді людини, та суспільства в цілому соціально-педагогічними засобами (освіта, виховання, соціально-психолого-педагогічна підтримка особистості тощо). Основними механізмами організації супротиву інформаційному впливу РФ на особистість та українське суспільство в контексті нової задачі сучасної соціальної педагогіки повинні стати: освіта, виховання й формування світорозуміння громадян України; формування висококультурного, активного й свідомого соціуму; просування аксіологічних норм та ідеологічних установок української держави; створення семантичних імперативів й огорожувальних бар'єрів від інформаційної агресії супротивника; об'єктивне інформування суспільства; генерація об'єктивного інформаційного поля й суспільної думки та ін.

Подальші наші дослідження будуть присвячені розробці соціально-педагогічного змісту і технологій супротиву інформаційному впливу на особистість у закладах освіти та соціальному середовищі.

Список використаної літератури

1. Гурковський В. Механізми використання дезінформації в умовах російської гібридної агресії. *Укр. наук. журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації»*. 2016. № 4. URL: [186](http://social-</p></div><div data-bbox=)

science.com.ua/article/1393 (дата звернення: 24.02.2020). 2. **Дубина А. М.** Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість. К.: НТУУ «КПІ», 2011. 57 с. 3. **Курило В. С.**, Савченко С. В., Караман О. Л. Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України: монографія. К.: Талком, 2018. 240 с. 4. **Марута Н. О.**, Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23. Вип. 3 (84). С. 21–28. 5. **Толубко В. Б.** Інформаційна боротьба (концептуальні, теоретичні, технологічні аспекти): монографія. К.: НАОУ, 2003. 320 с.

References

1. **Hurkovskiy, V.** (2016). Mekhanizmy vykorystannia dezinformatsii v umovakh rosiiskoi hibrydnoi ahresii [Mechanisms of using misinformation in the conditions of Russian hybrid aggression]. *Ukr. nauk. zhurnal «Osvita rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii»*, 4. Retrieved from <http://social-science.com.ua/article/1393> [in Ukrainian]. 2. **Dubyna, A. M.** (2011). Informatsiino-psykholohichni viiny i yikh vplyv na masovu svidomist [Information and psychological wars and their impact on the mass consciousness]. К.: NTUU «KPI» [in Ukrainian]. 3. **Kurylo, V. S.**, Savchenko, S. V. & Karaman, O. L. (2018). Sotsializatsiia osobystosti v umovakh hibrydnoi viiny na skhodi Ukrainy [Socialization of personality in the conditions of hybrid war in the east of Ukraine]. К.: Talkom [in Ukrainian]. 4. **Maruta, N. O.** & Markova, M. V. (2015). Informatsiino-psykholohichna viina yak novyi vyklyk suchasnosti: stan problemy ta napriamky yii podolannia [Information and psychological warfare as a new challenge of modernity: the state of the problem and directions for overcoming it]. *Ukrainskyi visnyk psykhonevrolohii*, 23, 3 (84), 21-28 [in Ukrainian]. 5. **Tolubko, V. B.** (2003). Informatsiina borotba (kontseptualni, teoretichni, tekhnolohichni aspekty) [Information struggle (conceptual, theoretical, technological aspects)]. К.: NAOU [in Ukrainian].

Курило В. С., Савченко С. В. Організація супротиву інформаційному впливу Росії на Україну як нова задача сучасної соціальної педагогіки

У статті розкрито сутність і механізми організації супротиву інформаційному впливу Росії на Україну як нової задачі сучасної соціальної педагогіки. Встановлено, що сутністю інформаційного супротиву є створення на рівні держави, суспільства й особистості системи захисту від негативного впливу інформації з метою завоювання й утримання інформаційної переваги над протиборчою стороною.

Сутністю супротиву інформаційному впливу як нового напрямку соціально-педагогічної науки є створення умов для забезпечення успішної соціалізації та інформаційної безпеки особистості та суспільства соціально-педагогічними засобами (освіта, виховання,

підтримка особистості тощо). Основними механізмами організації супротиву інформаційному впливу на особистість та суспільство в контексті нової задачі сучасної соціальної педагогіки є: освіта, виховання й формування світорозуміння громадян України; просування аксіологічних норм та ідеологічних установок української держави; створення семантичних імперативів й огорожувальних бар'єрів від інформаційної агресії супротивника; об'єктивне інформування суспільства та ін.

Ключові слова: супротив, інформаційна війна, особистість, суспільство, соціальна педагогіка, соціалізація.

Курило В. С., Савченко С. В. Организация противодействия информационному влиянию России на Украину как новая задача современной социальной педагогики

В статье раскрыта сущность и механизмы организации сопротивления информационному влиянию России на Украину как новой задачи современной социальной педагогики. Установлено, что сущностью информационного сопротивления является создание на уровне государства, общества и личности системы защиты от негативного воздействия информации с целью завоевания и удержания информационного превосходства над противоборствующей стороной.

Сущностью сопротивления информационному воздействию как нового направления социально-педагогической науки является создание условий для обеспечения успешной социализации и информационной безопасности личности и общества социально-педагогическими средствами (образование, воспитание, поддержка личности и т. д.). Основными механизмами организации сопротивления информационному воздействию на личность и общество в контексте новой задачи современной социальной педагогики являются: образование, воспитание и формирование мировоззрения граждан Украины; продвижение аксиологических норм и идеологических установок украинского государства; создание семантических императивов и ограждающих барьеров от информационной агрессии противника; объективное информирование общества и др.

Ключевые слова: сопротивление, информационная война, личность, общество, социальная педагогика, социализация.

Kurylo V., Savchenko S. Organization of Resistance to Russia's Informational Influence on Ukraine as a New Task of Modern Social Pedagogy

The article reveals the essence and mechanisms of organization of resistance to Russia's informational influence on Ukraine as a new task of modern social pedagogy. It is established that the essence of information resistance is the creation at the level of the state, society and the individual of

a system of protection against the negative influence of information in order to gain and maintain information advantage over the opposing side.

The essence of resistance to informational influence as a new direction of social and pedagogical science is to create conditions for successful socialization and informational security of the individual and society by social and pedagogical means (education, upbringing, social, psychological and pedagogical support of the individual, etc.). The main mechanisms of organizing resistance to informational influence on the individual and society in the context of the new task of modern social pedagogy are: education, upbringing and formation of worldview of the citizens of Ukraine; formation of a highly cultured, active and conscious society; promotion of axiological norms and ideological attitudes of the Ukrainian state; creation of semantic imperatives and barriers against information aggression of the enemy; objective informing of society, etc.

Key words: resistance, informational warfare, personality, society, social pedagogy, socialization.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2020 р.

Прийнято до друку 01.03.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.